

GOSPODO, TREBAM VAŠU TETOVAŽU ZA MUZEJSKI FUNDUS

Jadran Kale
Županijski muzej
Šibenik

Sažetak:

Veći dio ovog teksta u osnovi pretpostavlja da je istraživanje dio muzejskog posla neizdvojiv od drugih poslova. Nema kustosa ni konzervatora koji se nije našao u dvojicama o naravi, vrijednosti, značenju ili izloživosti nekog muzejskog predmeta.

Predmet mog istraživanja bilo je tetoviranje (sicanje).

Obilazio sam 17 zagorskih sela da bi sačinio popis inventara tj. pribora koji se koristio za tetoviranje, od drvene igle i ugljenog praha, do poveza za stezanje. Izbljedjeli tetovitrani oblici mogli su se još fotografirati na rukama starica, ali djevojački kontekst je za moguće ponavljanje postupaka pri videosnimanju izmaknuo prije pola stoljeća.

Tetoviranje danas postoji među različitim narodima, ali istovremeno je konzervativni društveni kontekst ovog običaja vezan samo za djevojčice i djevojke od doba antičkih opisa da drugog svjetskog rata.

Cjelovito objašnjenje izbora tetoviranih ukrasa ne bi se moglo polučiti bez poznavanja ornamentalnog inventara iz zbirke.

U slučaju etnologije za dva bi se utemeljiteljska lika mogli možda zapitati kako bi oni danas radili: Franz Boas i Milovan Gavazzi, prvi u Američkom prirodoslovnom muzeju, a drugi u Zagrebačkom Etnografskom muzeju. Obojica su svojedobno uočila da novi medij -film može odigrati važnu ulogu u etnografskom istraživanju. Prvi

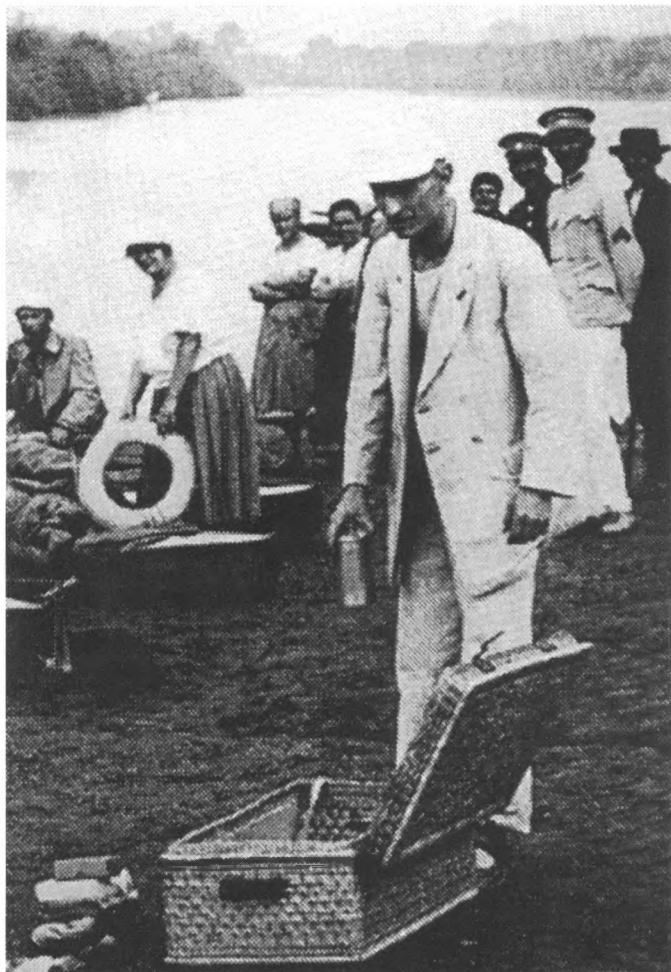
je snimao Kwakiutl, 1930., a drugi posavsku svadbu 1922. Obojica su prigrlila novi medij i uveli novi vid etnološkog rada. Tako bi vjerojatno i danas prigrlili nove tehničke mogućnosti u istraživačkom radu.

Kojim je od ovih pitanja danas započelo vaše istraživanje u muzeju: “Je li ovaj predmet vrijedan pribavljanja za zbirku koju vodim?”, “Po čemu su ova dva predmeta slična?”, “Kakvom ću konzervacijom najbolje sačuvati ovaj muzejski predmet?”, “Kakvim bih ga izlaganjem najbolje prikazao?”, ili mislju: “Što znam o posjetiteljima ove izložbe?”. Veći dio ovog članka u osnovi pretpostavlja da je istraživanje dio muzejskog posla neizdvojiv na onaj način na koji je za disanje inhalacija neodvojiva od apsorpcije, inače bi svatko od nas imao velikih poteškoća pri ikakvom kretanju. Pišući o istraživanju u muzejima, bit će ipak da pri tome uglavnom podrazumijevamo preplet postupaka iz naših matičnih struka s karakteristično muzejskim dvojicama, a također i probleme ustanova za takva činjenja. Nema kustosa, konzervatora ili restauratora koji se nije našao pred dvojicama o naravi, vrijednosti, značenju ili izloživosti nekog muzejskog predmeta. No, uvrštenost u popis znanstvenika i istraživača pri nadležnome ministarstvu, ili pri čelu istraživačkog projekta, posve je drugo pitanje. Premišljajući taj aspekt institucionalne ostvarivosti istraživačkog načela u muzejskom radu, s piševa etnološkog polazišta kustosa u višestrukovnom muzeju male gradske sredine, držim zanimljivim iznijeti nekoliko pretpostavki.

Za jednu od njih uzmimo krajnji primjer. Koliko sam pridonio fundusu svojeg muzeja, primjerice, detaljno provjerivši današnje stanje sicanja, tj. tetoviranja u gradskoj okolini? Iako s ljubaznošću svojeg ravnatelja nikad nisam imao problema, dvojim da je kao muzealac mogao biti zadovoljan višednevnim

Boas u stavu plesača Kwakiutl, 1895.

Gavazzi na muzejskom terenu Kupom, 1923.

obilascima 17 zagorskih sela da bi popis priskrbivog tradicijskog inventara ove navade dopro ponajdalje do drvene iglice, ugljenog praha, poveza za stezanje i, ako još ičeg, odlomka drvene kore. Na rukama su se starica ne mladih od 60 godina izbljedjeli sicanj oblici još dali nejasno fotografirati, no djevojački je kontekst za moguće ponavljanje postupka pri video snimanju izmaknuo već prije pola stoljeća. Ukratko, sicanje se po uskom određenju muzejskog posla pokazalo oličenjem nezahvalnog poduzimanja. Mogao bi to biti primjer istraživanja gotovo bez pribavljivog predmeta, da ne spominjemo budžetsku nepodobnost trošenja benzina ustanove poduprte najvećim dijelom od gradske uprave na udaljenijem izvangradskom području.

Naravno, egzemplarni okvir ne završava opisom pripadnih predmeta. Nastavljajući sa spomenutim primjerom, već su od seoskog bilježenja bile naglašene rasprostrtosti njegovih prenesenih značenja. Najčešći i središnji sicanj oblik, križ, očito nije ostavljao mjesta nejasnoćama. Nabijen simbolikom, pobuđivao je reakcije od lakog verbalnog odgonetavanja pitanog običaja do uklanjanja u zazoru i nevjerici pred tako presnažnim likom. Raspitivanja među poznavateljima toga kraja nisu prošla bez živih prisjećanja, a preliminarni je članak u lokalnom tjedniku sažet za dnevnu

agencijsku ponudu vijesti. Na koncu nije propustio biti poticanjem za frekventnu elektroničku prepisku o etnogenetskim prijedporima, iz kraja gdje sicanje danas postoji među različitim narodima. Istovremeno, konzervativni društveni kontekst ovog običaja, vezivanog samo uz druženja starijih djevojčica i djevojaka, čemu imamo zahvaliti i njegovo održavanje od doba antičkih opisa do drugoga svjetskog rata, ključ je ka jeziku identiteta i kohezije njihovih zajednica, uključivo s razumijevanjem nadomješćujućih preoblika. Nije zanemariv ni onaj učinak koji pred stereotipnim "nevrijednostima" lokalno očitih predaja ostavljaju istraživačka zanimanja i kasnija obrazlaganja. U okviru tumačenja najjednostavnijih oblika u pretežnom dijelu zbirke, sačinjene ponajviše od tekstilnih i ukrasnih predmeta, ocrtavanje sicanja je također imalo svojih razloga. Još i povrhu, primjer se zbiva u muzeju koji po obilježjima svoje sredine, fundusa, kadra i poduke zna poprimiti i koju od crta arhivske, institutske i nastavne kuće.

Nije li u ovom primjeru komunikacijsko značenje (društveno, simboličko) jednoga kulturnog ulomka posve zasjenilo muzejsku usmjerenost k pripadnom predmetu? Među etnografskim bismo se temama lako mogli prisjetiti i materijalno oskudnijih tradicija, poput predajnih predodžbi i ravnanja, npr. po zvjezdanom nebu. Ipak bismo mogli pretpostaviti da obrada ove teme ima svoje mjesto u cjelovitom tumačenju muzejskog fundusa ili pri predlaganju življih podsjećanja na narav njenih distinktivnih i prepoznatljivih crta, u ovom slučaju povijesno doseljeni odvjetak prastare navade ukrašavanja i prepoznavanja koji je za novog vijeka u velikoj mjeri osoben našem narodu. Kad bismo kustosa na ovome mjestu i podvojili na "održavatelja zbirke" i "programskog istraživača", sa svojim usmjerenostima k predmetu ili k informaciji, doima se da ne bismo dosizali sva značenja koja tema sadržava. Cjelovito objašnjenje izbora sicanj ukrasa ne bi se, primjerice, moglo polučiti bez poznavanja ornamentalnog inventara iz zbirke.

U devedesetima su neki pečati na istraživačkoj iskaznici muzealca napose jarki. Čitava njegova djelatnost, prije svakog drugog polazišta, radi pod istim poreznim mjerilom kao i svako isplaćujuće poduzimanje. On će ubuduće teže ostati formalno upućen u informacijski prostor oko svojih muzejskih predmeta, jer na putu do pretpostavljenih zvanja leže obveze objavljenosti ne samo stručnih prinosa. Zatvaranje traženih projektnih kompetencija unutar zidova znanstveno-istraživačkih i znanstveno-nastavnih ustanova u doglednom će razdoblju oštrije razlučiti "održavatelje zbirke" od "programskih istraživača", koje još danas zbirno nazivamo kustosima. Hoće li oni prvi, možda promaknuti u muzeologe, kodificirati svoju metodologiju i iskoristiti tumačivost svojih fundusa na novi način? Druga polovica devedesetih posvemašnjom se umreživošću obavijesti može shvatiti

i kao upiranje prstom u kontekstualni prostor koji kustosa još uvijek razlikuje od održavatelja zbirke. Informacijska sfera, koja se sada lako da privesti do muzejskog predmeta i od njega nadalje, od kustosa u njegovim svakodnevnim i raznolikim gledištima istraživanja može napraviti rizničara i prometnika raznovrsnih lica pamćenih obavijesti. Ako je knjižničar uloga bez koje smo u obavijesnom prostoru slijepi i izgubljeni, bez kustosa mu možda i ne bi vrijedilo prilaziti. U tome se smislu, usporedene s materijalnostima znanih procjenjivosti iz naših zbirki, slike izbljedjelih sicanja sa staračkih podlaktica doimaju poput internetskih duhova koji oživljavaju računalne kutije položene na našim stolovima.

Dopustite mi još završiti ovaj diskurs kratkom usporedbom. Magnituda promjena i umnožavanja lica pri određivanju muzejskih poslova opravdava odvajanje i sa samim zasadima s početaka grana u kojima smo obrazovani. U slučaju etnologije, za dva bismo se utemeljiteljska lika možda ponajprije mogli upitati kako bi radili danas. U svojim su sredinama i Franz Boas i Milovan Gavazzi bili muzealci (prvi u newyorškom Američkom prirodoslovnome muzeju, 1901.-1905., a drugi u zagrebačkom Etnografskome muzeju 1923.-1927.), da bi potom ustanovili visoke nastave etnologije. Obojica su svojim disciplinama dali trajan pečat, tražeći u svojim učenika svestranu zanimanost za kakvu su držali da je jedini istražiteljev stav dorastao složenosti naslijeđa. Obojica su i kao nekonvencionalni terenski istraživači i prikupljači svojim muzejima (otiskujući se i na sjeverni Pacifik 1897.-1903., odn. niz Kupu 1923.) uočili da im novi medij, film, može poslužiti za vjerniji posrednik za promatrana kretanja. Boas je 1930. filmski snimao Kwakiutl, koje je neposredno poznavao već gotovo pola stoljeća. Gavazzi je filmski snimio posavsku svadbu već 1922., ostavivši i niz pionirskih teorijskih promišljanja o tom novom obliku etnološkog rada. Već s ovih nekoliko podudarnosti ostajemo znatiželjni domišljajući se na koji bi način ova dva utemeljitelja, "papa Franz" i "starac Milovan" za svoje prisnije učenike, prigrlili nove tehničke premise za svoje sinteze, ili nova doličavanja u svojim zbirkama. Istraživanje bi zasigurno bilo jedan od nazivnika njihovih stremljenja.

Literatura:

Peter van Mensch: "Museological research", poglavlje u disertaciji "Towards a methodology of museology", Zagreb 1992., Internet: <http://www.xs4all.nl/crwa/research.htm>
 Aleksandra Muraj, Nerina Eckhel i Vesna Zorić: "Pokupska sjećanja. Etnografska ekspedicija 1923." Zagreb: Etnografski muzej, 1993. (izložbeni katalog)
 Jay Ruby: "Franz Boas and Early Camera Study of Behavior", Kinesics Report, 1980., objavljeno na Internetu: <http://www.temple.edu/anthro/ruby/boas.html>

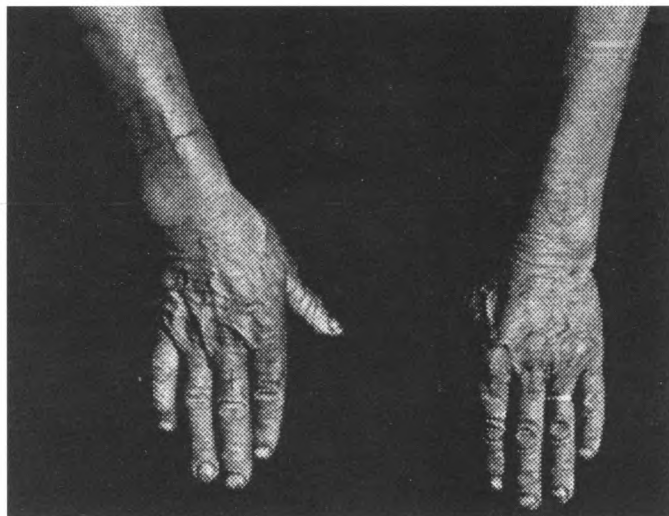
Summary:

Madam, I need your Tattoo for our Museum Holdings

The greatest part of this text presupposes that research is a part of museum work that cannot be separated from other work. Every curator or conservation worker has at least once found himself faced with doubts about the nature, value or meaning of a museum object or whether it is appropriate to exhibit it. The subject of my research were tattoos. I went to 17 villages in the region of Zagorje in Croatia in order to make a list of the inventory of items used for making tattoos, from wooden needles and coal powder to ligatures. Faded tattoo shapes can still be photographed on the hands of old women, but a maiden context for a possible repetition of the procedure so that it could be videotaped has been lost for the past 50 years.

Tattoos exist in various peoples, but the conservative social context of this custom is at the same time linked only with girls or maidens from the time of descriptions from antiquity to World War II. A complete explanation of the selection of tattoo decorations could not be given without knowing the ornamental inventory of the collection.

In the case of ethnology, we could ask what two founding figures would do today: Franz Boas and Milovan Gavazzi, the first in the American Natural History Museum, and the second in the Ethnographic Museum in Zagreb. Both of them had, in their time, concluded that a new medium — film — could play an important part in ethnographic research. The first filmed Kwakiutl in 1930 and the second one a wedding in Posavina in 1922. Both of them embraced the new medium and introduced a new form of ethnological work. They would probably embrace new technical possibilities in research work in the same way.

Zagorsko sicanje (tetoviranje) bi se teško uočilo bez pomoći računala